

آموزش دیزاین؛ آمیبی که نبوده است!

به نام یکتا

نرخ تحولات و تغییرات جهان و روابط آن در تمام سطوح اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و علمی به قدری سریع شده که اگر نشود آن را «سقوط آزاد تغییر» نام نهاد، حتماً می‌توان از آن به «شیب تند تغییر» یاد کرد. در این بستر، تغییرات جوامع انسانی به مثابه گلوله بهمنی است که هرچقدر بیشتر زمان می‌گذرد، بر سرعت و حجم آن افزوده می‌شود. به عنوان مثال، تقریباً سی سال پیش، جوانه‌ای در زیر پوست درخت تنومند و چند هزارساله مستندات آنالوگ، به نام «دنیای دیجیتال» تکوین یافت که ظرفیت ذخیره آن از ۰٫۰۲ اگزابایت در سال ۱۹۸۶، به ۲۸۰ اگزابایت (چهارده هزار برابر) در سال ۲۰۰۷ رسید و تقریباً ۷۵٪ این ظرفیت عظیم، از آغاز عصر دیجیتال یعنی سال ۲۰۰۲ ایجاد شده است و یا براساس آخرین تخمین‌ها تا سیزده سال دیگر، هشتصد میلیون شغل انسان‌ها به ربات‌ها یا سامانه‌های هوشمند واگذار خواهد شد. در ایران خود ما، براساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، ۳۶٪ بیکاران کشور دارای تحصیلات عالی هستند و از همین الان، سوزوسرمای بیکاری و مشکلات ناشی از این موج تحولات، در شهرهای بیشتر صنعتی شده ایران قابل حس است و یا ملموس‌تر با رشته خودمان بگوییم؛ از محصولاتی که در منازل پدر و مادر بزرگ‌های نسل ما بود که شاید برای دهه‌ها مورد استفاده قرار می‌گرفتند (مثل کرسی، چراغ خوراکی‌پزی و آلتر و غیره). لیکن دیگر خبری از آن‌ها نیست؛ فناوری‌های جدید مستمراً از راه می‌رسند و محصولات را به پستوهای انتظار برای سمساری‌ها یا عتیقه‌بازان پس می‌رانند تا بلکه گردوغبار ماسیده بر کالبد و جان کالاهای مهجور در آن پستوها و انباری‌ها، چیزی به ما بیاموزد. شاید درسشان این باشد که آنچه «ثابت» خواهد ماند، خود «تغییر» است! بر همین پایه، این تحولات و نرخ فزاینده آن، این پرسش جدی را به ذهن متبادر می‌سازد که آیا دستگاه آموزش طراحی صنعتی در ایران برای این تحولات آماده است؟! یا پرسش اساسی‌تر این که آیا چیزی از دانشگاه‌های نسل اولی به شکل کلاسیک آن باقی خواهند ماند که رشته طراحی صنعتی با پیکربندی فعلی بتواند در بستر آن ادامه بقا داده، فعالیت کند؟! یا خلأ ناشی از گردباد آن تحولات، ارایه‌های چوبین دانشگاه‌های فعلی را به همراه سرنشینان وفادار آن، به برموداهای تاریخ مؤسسه‌های آموزشی خواهد کشاند!؟

برنامه آموزشی رشته‌ها، نقشه راه آماده‌سازی نیروی ماهر برای تحقق امور تخصصی جامعه هدف است و اگر بپذیریم از یک سو، با نسلی از دانشجویان مواجه هستیم که مهارت ایشان در فناوری‌های اطلاعات، ارتباطات و اینترنت، ما را ملزم به تغییر مدل‌های آموزش سنتی کرده است و از

— سرمقاله

سوی دیگر، فزاینده‌گی تحولات صدرالذکر، چیرگی خود را بر مدل‌های فعلی کسب‌وکار در ایران نشان داده و نهایتاً می‌رود که تأثیرات شگرفی در سبک زندگی و کار ما داشته باشد. آنگاه باید بپذیریم برنامه آموزشی رشته طراحی صنعتی که با فرض استاد، به مثابه «دانای کل» و نظام تولید کالا در یک اقتصاد دودکشی (کارخانه‌ای) پیکربندی شده، جوابگوی نیاز امروز و پرورش نیروی ماهر برای مدل‌های جدید کسب‌وکار فردا نیست. توضیح این‌که برنامه آموزشی مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته طراحی صنعتی، به ترتیب در سال ۷۴ و ۶۹ (۲۲ و ۲۷ سال پیش) به تصویب شورای عالی برنامه‌ریزی وزارت فرهنگ و آموزش عالی رسیده است. البته برنامه آموزشی رشته‌ها، به تنهایی نمی‌تواند زمینه‌ساز پرورش نیروهای موردنیاز جامعه باشد و تحولات اساسی سیاست‌های کلان و اسناد بالادستی کشور و نیز آماده‌سازی بسترهای اجرایی وزارت «عطف»^۱ برای انعطاف بیشتر را نیز طلب می‌کند. درمقابل، چالش‌هایی نظیر استقرار فرایندهای توسعه کمیته‌گرا، ثقل و ناچابکی فرایندهای دانشگاهی در بستر تحولات اجتماعی و صنعتی، عدم استقلال دانشگاه‌ها و دانشگاهیان، کنکور و فرایندهای سنجش و ارزیابی اشتباه، عدم مفصل‌سازی‌های بنیادین با صنعت، عدم یا فقر همکاری‌های اجتماعی و علمی در سطح ملی و بین‌المللی، راندمان کم تشکلهای صنفی قانونی، وجود آیین‌نامه‌های یکسان با وجود تمایزات ماهوی آموزش رشته‌های هنری با سایر رشته‌ها، مسئله دانشجویان غیرمتجانس، ترکیب جنسیتی دانشجویان و دانش‌آموختگان، فضاهای کالبدی، بودجه‌ها و بسیاری از چالش‌های نظیر این‌ها که هر یک، هیزم‌گیری است برای این هیمة افروخته، و از موانع جدی تحقق آمادگی در این جوابگویی برای شرایط جدید است! حال اگر فرض کنیم همگی این چالش‌ها برطرف شده و همه اجزای سیستم برای تحقق یک هدف مشخص، همسو و هم‌داستان شده‌اند، آنگاه زمان آن است که تمام گروه‌های درگیر، قدرالسهم اختصاصی خود را برای «وضعیت انطباق دائم» به میدان آورند و از پایه‌ای‌ترین مباحث آن، تدوین بیانیه مأموریت رشته «طراحی صنعتی» یا «دیزاین» برای کشور است. پس از این، نوبت تدوین همسسته برنامه‌های آموزشی مقاطع کارشناسی تا دکتری رشته و البته ایجاد آمادگی‌های انسانی، کالبدی و تجهیزاتی لازم برای تحقق اهداف رشته خواهد بود. تحت این شرایط، گذار از وضعیت موجود به وضعیت موعود با دو «رویکرد تدریجی» - البته با گام‌های حساب‌شده و به‌موقع - و «رویکرد تکوینی» - یک‌باره - به منظور اعمال تغییرات مطلوب بر روی برنامه آموزشی رشته طراحی صنعتی قابل بررسی است.

حرکت آمیبی به تغییر شکل دائمی تمامی بخش‌های یک سلول (تک‌یاخته‌ای) نسبت به محیط اطراف خود اطلاق می‌شود و از آنجایی که این قابلیت خارق‌العاده در تغییر شکل دائمی، علاوه بر دربرگیرندگی سایر تک‌سلولی‌ها به هر شکلی و تغذیه از آن‌ها، مبنای حرکت و بقای حیات آمیب‌ها نیز هست، این قسم از تغییرات را حرکت آمیبی نام‌گذاری کرده‌اند. در این نوع حرکت، غشای سلولی (آندوپلاسم) با ایجاد تغییرات دائمی و تشکیل پاهای کاذب (اکتوپلاسم) و برعکس، باعث تغییر شکل و حرکت تک‌یاخته‌ای می‌شود. شرایط اقتصادی جهان و کشوری طلبد که دستگاه‌های آموزش کشور، همواره برای شناسایی و ارزیابی موقعیت و پیامد آن و نیز ایجاد تغییرات آمیبی برای هضم شرایط مفروض، آماده بوده، توان سازگاری به منظور پاسخ‌دهی به آن شرایط را داشته باشند. چراکه ساختارهای صلب، ثقیل و غیرحسگر، توان درک شرایط و طبعاً ارائه واکنش مناسب به موقعیت‌های مختلف را ندارند.

اگرچه پیر و مانده در بستر ماگمایی غیرمتبلور و منجمد، لیکن امکان بازاحیای آن هنوز هست و باید باشد: برنامه آموزش دیزاین!

محمد رزاقی

مدیر مسئول و سردبیر دستاورد

۱. هر یک از ابایت، معادل یک میلیارد گیگابایت است.

۲. Valor.

۳. وزارت عطف: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری